

Рис. 4. Соотношение полов среди молодых особей (sad) четырех видов рукокрылых на территории урочища “Яремовское” (n – число особей).

также надеются, что представленный материал повысит интерес к изучению фауны и населения рукокрылых долины среднего течения Северского Донца и стимулирует дальнейшие исследования.

Материалы относительно ценности урочища “Яремовского” для сохранения рукокрылых переданы в Министерство охраны окружающей среды Украины в рамках отчета “Перелік та обґрунтування територій та об’єктів, що є найбільш цінними для збереження кажанів (рукокрилих) на території Харківської області” от 22 декабря 2009 г.

Авторы выражают сердечную благодарность Д. Мочуляку, К. Кравченко и М. Кривохижей за неоценимую помощь в проведении полевых исследований, а также Ю. Кузнецову за корректировку рукописи.

Работа была частично представлена на XVI Териологической Школе-семинаре (Полесский природный заповедник, 26–31 октября, 2009), авторы благодарят всех коллег за ценные замечания и обсуждение.

Литература

Борисенко А.В. Сравнительная морфология и эволюция женской репродуктивной системы и биология размножения гладконосых рукокрылых (Vespertilionidae, Chiroptera). Автореф. дисс. к-та биол. наук: 03.00.08 / МГУ. - М., 2000. - 24 с.
 Влащенко А.С. Статус нічниці ставкової (*Myotis dasycneme* Boie, 1825) на території Харківської області // Тези доповідей Першої Міжнародної конференції студентів та аспірантів “Молодь і поступ біології” (11–14 квітня 2005 року, м. Львів). - Львів: СПОЛОМ, 2005а. - С. 275-276.

Влащенко А.С. Современное состояние и динамика населения рукокрылых (Chiroptera, Vespertilionidae) национального парка “Гомельские леса” // Plecotus et al. - 2005б. - № 8. - С. 8-16.

Влащенко А.С. Биогеоэкологические связи рукокрылых (Mammalia, Chiroptera) в условиях юга центральной Лесостепи: Дис... канд. биол. наук: 03.00.16. - Харьков, 2006а. - 234 с.

Влащенко А.С. Рукокрылые западной части Изюмской луки - материалы к заповеданию // Сб. науч. статей: “Научные исследования на территориях природно-заповедного фонда Харьковской области”. - Харьков, 2006б. - вып. 2. - С. 73-82.

Влащенко А.С. Соотношение полов у четырех видов рукокрылых на северо-востоке Украины // Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна. Сер.: біологія. - 2008. - № 814. - Вип. 7. - С. 65-73.

Влащенко А.С. Вплив лісогосподарської діяльності на кажанів та їх охорона в лісах України (на прикладі Національного природного парку “Гомільшанські ліси”) // Запов. справа в Україні. - 2010. - Т. 16, вип. 1. - С. 44-50.

Влащенко А.С., Гукасова А.С. Разработка метода инвентаризации видового состава и структуры населения рукокрылых // Запов. справа в Україні. - 2009. - Т. 15, вип. 1. - С. 49-57.

Грама В.М. Матеріали до створення ландшафтного регіонального парку “Яремівський” // Матеріали науково-практичної конф. “Животний мир: охорона і раціональне використання” (20-22 октября 2005г., г. Харьков - с. Гайдары). - Харьков: 2006. - С. 25-27.

Загороднюк И.В., Петрушенко Я.В., Кондратенко А.В., Пилипенко Д.В. Видовий склад та чисельність кажанів Національного парку “Святі Гори” (східна Україна) // Вестн. зоол. - 2002. - Т. 36, № 6. - С. 24.

Загороднюк И., Коробченко М. Раритетна теріофауна східної України: її склад і поширення рідкісних видів // “Раритетна теріофауна та її охорона”: Пр. Теріологічної школи. Вип. 9. - Луганськ: 2008. - С. 107-156.

Клімов О.В., Філатова О.В., Надточій Г.С. та ін. Екологічна мережа Харківської області. - Харків: 2008. - 168 с.

Петрушенко Я.В., Годлевская Е.В., Загороднюк И.В. Изучение населения рукокрылых в пойме Северского Донца // Вестн. Луганского гос. пед. ин-та. - 2001. - № 11. - С. 121-124.

Рахматулина И.К. Соотношение полов в популяциях рукокрылых Восточного Закавказья // Plecotus et al. - 2000. - 3. - С. 50-76.

Скубак Е. Гибель рукокрылых на автодорогах в НПП “Святые Горы” // “Раритетна теріофауна та її охорона”: Пр. Теріологічної школи. Вип. 9. - Луганськ: 2008. - С. 274-275.

Стрелков П.П. Об эколого-фаунистических исследованиях рукокрылых // Plecotus et al. - 1999а. - 2. - С. 3-10

Стрелков П.П. Соотношение полов в сезон вывода потомства у взрослых особей перелетных видов летучих мышей (Chiroptera, Vespertilionidae) Восточной Европы и смежных территорий // Зоол. журн. - 1999. - Т.78. - №12. - С. 1441-1454.

Стрелков П.П., Ильин В.Ю. Рукокрылые (Chiroptera, Vespertilionidae) юга Среднего и Нижнего Поволжья // Тр. Зоол. Ин-та АН СССР. - 1990. - Т.225. - С. 42-167.

Червона книга України. Тваринний світ. - Київ: “Глобалконсалтинг”, 2009. - 600 с.

БОБЕР У ГАЛИЦЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРИРОДНОМУ ПАРКУ

В.В. Бучко

Галицький національний природний парк

BEAVER DISTRIBUTION IN THE HALYCH NATIONAL PARK. Buchko V.V. - Nature Reserves in Ukraine. 16 (2): 70-72. - It showed ecological features of beaver (*Castor fiber* Linnaeus, 1758) on the territory of Halych national park. Since the 1960s, the beaver population has been grew and widespread on territory of Ukraine. Last record of beaver had been found more than two century

ago in the upper basin of the Dnister. At summer 2007 author recorded colony of beaver on the few small Dnister islands near Dubivtsi village of Halych district. The animals used foreshore around 10-15 m wide. Their diet consisted mostly willow (*Salix fragilis* L.).

Key words: *Castor fiber*, Dnister, Halych national park.

БОБЕР У ГАЛИЦЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРИРОДНОМУ ПАРКУ. Бучко В.В. - Заповідна справа в Україні. 16 (2): 70-72. - Описано особливості екології європейського бобра (*Castor fiber* L.) у Галицькому НПП. З 1960-х рр. спостерігається ріст популяції і розширення ареалу цього виду в Україні. Після двохсотрічної перерви бобри знову з'явилися у басейні верхнього Дністра. Влітку 2007 р. сім'я поселилась на островах поблизу с. Дубівці Галицького району Івано-Франківської області. Бобри використовують берегову смугу шириною 10-15 м. У раціоні тварин переважає верба ламка (*Salix fragilis* L.).
Ключові слова: бобер, Дністер, Галицький національний природний парк.

БОБР В ГАЛИЧСКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРИРОДНОМУ ПАРКЕ. Бучко В.В. - Заповідна справа в Україні. 16 (2): 70-72. - Описано особливості екології бобра європейського (*Castor fiber* L.) в Галичському НПП. С 1960-х гг. спостерігається ріст популяції виду в Україні. Після двохстелетнього перерыва бобри знову з'явилися в басейні верхнього Дністра. Летом 2007 г. семья поселилась на островах недалеко от с. Дубивцы Галичского района Ивано-Франковской области. Бобры используют береговую полосу шириной 10-15 м. В рационе преобладает *Salix fragilis* L.
Ключевые слова: бобр, Днестр, Галицкий национальный природный парк

Бобер європейський, або річковий (*Castor fiber* L.) підлягає охороні згідно з рядом природоохоронних переліків: Бернської конвенції (Додаток III); п'яти областей України (Парнікоза і др., 2005); тому будь-які дані, що стосуються змін поширення, особливостей екології цього виду в різних частинах ареалу заслуговують на увагу. Але, зважаючи на задовільний сучасний стан популяції, бобер заслуговує на заходи з охорони насамперед в межах свого природного ареалу.

У минулому бобер європейський поселявся в заболочених пониззях річок і на болотах Передкарпаття (правобережна частина басейну верхнього Дністра). В результаті інтенсивного переслідування через цінне хутро і зменшення кормів уже наприкінці XVII ст. стає рідкісним, а в першій чверті XVIII ст. зникає (Турянин, 1975). У 1830–1850 рр. бобер заселяв долину нижнього Дністра, але в другій половині XIX ст. тут зникає, і будь-які відомості про поширення цього виду до цього часу у басейні Дністра нам невідомі. У 1851–1900 рр. вид з'являється в західній частині України – на півночі Волинської області, і впродовж останніх десятиліть спостерігається розширення ареалу у південному та південно-Східному напрямках, збільшення численності даного виду в межах України (Скоробагатов, Атемасова, 2001; Панов, 2002). Цей процес відновлення ареалу охопив і басейн Дністра.

Рис. 1. Місце поселення бобра у середині острова на р. Дністер (околиці с. Дубівці, Галицького р-ну, Івано-Франківської обл., 07.08.09 р.).

Тут і далі фото автора.

Перші свідчення про появу бобра на Дністрі з'явилися лише три роки тому. Згідно з повідомленнями рибалок с. Дубівці Галицького району Івано-Франківської області, на островах Дністра в межах території Галицького національного природного парку бобри поселились влітку 2007 р. Наприкінці липня 2008 р. було піймано молоду особину (за свідченнями рибалок – “розміром з дорослу нутрію”).

Кількісний облік та віковий склад сім'ї бобрів визначався нами на початку серпня 2009 р. за допомогою загальноприйнятих методик Ю.В. Дьякова (1975) та В.А. Соловйова (1971). У результаті обстеження русла ріки виявлено 9 однотипних входів до житлових нір. Чотири з них розташовувалися вздовж північно-східного, а 5 – південно-західного берегів, у середині V-подібного острова площею близько 1,5 га (рис. 1, 2). Завдяки такій формі острова течія в середній частині його затоки відсутня. Встановлено, що упродовж двох років тут мешкає неповна сім'я бобрів, яка складається з 2-х дорослих та 2–3 молодих (дворічних) особин. З рослинності на острові переважає верба біла (*Salix alba* L.); у значній кількості тут також росте верба ламка (*S. fragilis* L.), менше – верба попеляста (*S. cinerea* L.) і пурпурова (*S. purpurea*

Рис. 2. Вхід в нору бобра (околиці с. Дубівці, Галицького р-ну, Івано-Франківської обл., 07.08.09 р.).

Рис. 3. Боброва стежка (околиці с. Дубівці, Галицького р-ну, Івано-Франківської обл., 07.08.2009 р.).

L.). Такий біотоп є особливо привабливим для виду і в інших регіонах України (Скоробагатов, Атемасова, 2007). У раціоні бобра переважає верба ламка. Найбільше по-

шкоджених бобрами гілок та стовбурів в діаметрі мали менше 3 см. Найтовстіший зрізаний бобрами стовбур становив у діаметрі 6,5 см. Рослин, які б мали більший діаметр стовбура, ніж зазначений, на острові не виявлено. У літній період берегова смуга, яку використовують бобри, становить 10–15 м. Виявлено близько 10 витоптаних тваринами виходів (вилазів) на берег (рис. 3). Стежки бобрів ведуть вглиб острова, але найбільша кормова активність спостерігається на відстані 3–6 м від водойми. Основний негативний чинник, який може впливати на стан сім'ї бобрів – браконьєрство та турбування з боку рибалок і відпочиваючих. Можна, проте, прогнозувати подальше розселення членів цієї сім'ї на інші придатні для заселення виду місця: острови верхнього Дністра та його ліві допливи – Гнилу Липу та Бебелку.

Література

- Дьяков Ю.В. Методы и техника количественного учета речного бобра // Тр. Воронежского гос. зап-ка. - 1975. - Вып. 4. - С. 160-175.
- Панов Г. Динаміка ареалів та чисельності напівводяних хутрових звірів в Україні у другій половині ХХ століття // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. біологічна. - 2002. - Вип. 30. - С. 119-132.
- Парникоза І.Ю., Годлевская Е.В., Шевченко М.С., Иноземцева Д.Н. Охранные категории фауны Украины // Под ред. Загороднюка И.В. - К.: Киевский эколо-культурный центр, 2005. - 60 с.
- Соловьев В.А. Количественный учет бобра методом измерения ширины следов резца на древесных погрызах // Уч. зап. Рязанского гос. пед. ин-та. - 1971. - Вып. 105. - С. 110-125.
- Скоробагатов Е.В., Атемасова Т.А. Динамика ареала европейского бобра (*Castor fiber Linnaeus*) в Украине. Новые находки в северо-восточном регионе // Биологический вестник. - Харьков: ХНУ, 2001. - Т. 5, № 1-2. - С. 119-123.
- Скоробагатов Е.В., Атемасова Т.А. Древесно-кустарниковые корма в осеннем рационе бобра // Мат-лы междунар. совещ. "Терофауна России и сопредельных территорий", 8-й съезд Всероссийского териолог. общ-ва, 31 янв. - 2 февр. 2007 г. - М., 2007. - С. 461-462.
- Турапин І.І. Хутрово-промислові звірі та мисливські птахи Карпат. - Ужгород: Карпати, 1975. - 175 с.

ВЕСНЯНІ МІГРАЦІЙНІ СКУПЧЕННЯ ВОДНО-БОЛОТЯНИХ ПТАХІВ У ЛИПІВСЬКОМУ ОРНІТОЛОГІЧНОМУ ЗАКАЗНИКУ В 2007–2010 РР.

М.М. Борисенко, М.Н. Гаврилюк, О.В. Глюха

Канівський природний заповідник, Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького,
Інститут зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України

SPRING MIGRATORY GATHERING OF WATERBIRDS IN THE LYPIVSKY ORNITHOLOGICAL RESERVE IN 2007-2010. Gavrilyuk M.N., Borysenko M.M., Pukha O.V. - Nature Reserves in Ukraine. 16 (2): 72-75. - Results of studies of waterbirds in the Lypivsky ornithological reserve, situated in Zolotonosha district of Cherkasy region are presented. In gatherings detected 38 species of waterbirds, more numerous among them was *Anas platyrhynchos*, *Larus ridibundus* and *Aythya fuligula*. In gatherings 8 rare species included to Red data book of Ukraine.

Keywords: migration, waterbirds, Lypivsky ornithological reserve, Cherkasy region.

ВЕСНЯНІ МІГРАЦІЙНІ СКУПЧЕННЯ ВОДНО-БОЛОТЯНИХ ПТАХІВ У ЛИПІВСЬКОМУ ОРНІТОЛОГІЧНОМУ ЗАКАЗНИКУ В 2007-2010 РР. Борисенко М.М., Гаврилюк М.Н., Глюха О.В. - Заповідна справа в Україні. 16 (2): 72-75. - Наведено результати досліджень міграційних скупчень водно-болотних птахів в Липівському орнітологічному заказнику, що знаходиться в Золотоніському районі Черкаської обл. У скупченнях виявлено 38 видів водно-болотних птахів, серед яких найчисельнішими були *Anas platyrhynchos*, *Larus ridibundus* та *Aythya fuligula*. У скупченнях були присутні 8 видів, занесених до Червоної книги України.

Ключові слова: міграція, водно-болотні птахи, Липівський орнітологічний заказник, Черкаська область.